

بررسی مشارکت و مسئولیت پذیری والدین در امر آموزش دانش آموزان و تحصیل

حسن شیخ حسینی^۱، علی اصغر امامی پور^۲

۱- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس خواجه نصیرالدین طوسی کرمان

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس خواجه نصیرالدین طوسی کرمان

Hassan.sheikh.j@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی مسئولیت پذیری والدین در امر آموزش دانش آموزان در امر تحصیلی انجام شد. محققان آموزشی سه نوع فعالیت که نشان دهنده جامعه پذیری تحصیلی والدین در محیط خانه است را شناسایی و مفهوم سازی کرده اند؛ اولین فعالیت دربرگیرنده ساختار بندی زمان قابل دسترس برای فعالیت های آموزشی است. این بخش شامل مدیریت زمان پس از مدرسه نظیر میزان وقتی که کودک صرف تماشای تلویزیون یا بازی می کند، بردن کودک به کتابخانه، موزه و زمین بازی و مدیریت زمان ملاقات با دوستان است. فعالیت دوم شامل مدیریت کار کودکان به منظور افزایش عملکرد تحصیلی است. این بخش شامل انجام تکالیف مدرسه در خانه، مدیریت زمان آمدن دانش آموز از مدرسه تا خانه و تأکید بیشتر بر پیشرفت آموزشی مبتنی بر مدرسه است. فعالیت سوم بر تسهیل فهم کودکان از فعالیت و ارزش های آموزشی متمرکز است. این پژوهش به شیوه مروری و با استفاده از اده های کتاب خانه ای انجام شد. نتایج نشان داد بدون تردید یکی از وظایف اصلی مدارس درگیر کردن و مشارکت دادن والدین در امور تحصیلی فرزندانشان است. در همین رابطه، تیفانی خاطر نشان می سازد، اگر بین مشارکت والدین و پیامدهای تحصیلی دانش آموزان یک رابطه معتبر وجود دارد، مدارس برای افزایش مشارکت والدین مسئول هستند.

کلمات کلیدی: آموزش، دانش آموزان، والدین، کودکان

مقدمه

خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی در کنار عوامل درون فردی نقش مهمی در امر آموزش و به‌ویژه مقوله پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند [۱] و مسئولیت‌پذیری برای آموزش و تجهیز کردن دانش‌آموزان به دانش لازم برای موفقیت در آینده تنها وظیفه مربیان مدارس نیست؛ پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آموزش باکیفیت بالا نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن نقش والدین حاصل شود (مرکز ملی آموزش، ۲۰۰۴). در همین رابطه، از سال ۱۹۷۰ محققان بر اهمیت مشارکت والدین تأکید داشته‌اند. پنا^۲ [۳] با خلاصه کردن نتایج پژوهش‌های پیشین معتقد است که مشارکت والدین نه تنها برای دانش‌آموزان بلکه برای مدارس و خود والدین نیز سودمند است؛ مشارکت والدین برای رشد بهینه کودکان در سنین اولیه ضروری است و بنابراین لازم است که معلم به‌منظور رسیدن به سودمندی‌های متعدد حاصل از مشارکت والدین هر چیزی را که به او کمک می‌کند تا بر موانع مشارکت والدین غلبه کند، بکار گیرد. بین نظریه‌پردازان رشدی، آموزشی و اجتماعی درباره اینکه مدرسه و خانه مؤسساتی مهم برای یادگیری و آموزش کودک هستند و اینکه مطالعه نقش فعال والدین در مدرسه شایسته توجه بیشتری است، توافق قابل‌ملاحظه‌ای وجود دارد [۴].

به دو دلیل اصلی باید به احساسات والدین در مورد مدرسه توجه کرد؛ اول اینکه نگرش والدین در مورد مدرسه، نگرش فرزندان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بر رفتارهای آنان در کلاس مؤثر است. دوم اینکه نگرش حمایتی و پشتیبانی والدین نسبت به مدرسه، تأثیر مفید و سودمندی بر معلمان دارد و باعث می‌شود که آن‌ها احساس ارزشمندی کسب کنند و در حرفه خود ماندگار شوند [۲].

در همین رابطه، گست و یکی [۵] سه سودمندی مهم مشارکت والدین در آموزش کودکان را این‌گونه ذکر می‌کند؛ زمانی که والدین درگیر آموزش می‌شوند، عزت‌نفسشان افزایش می‌یابد. مهم است تا عزت‌نفس والدین افزایش یابد، زیرا موفقیت تحصیلی دانش‌آموز با عزت‌نفس والدین به‌طور مثبت هم‌بسته است. دومین سودمندی مشارکت والدین این است که والدین احساس می‌کنند برای موفقیت تحصیلی فرزندشان مسئول هستند. سومین سودمندی مشارکت والدین این است که والدین می‌توانند دانش و مهارت بیشتری درباره مدرسه و معلم فرزندشان کسب کنند. افزایش دانش و مهارت‌های والدین منجر به احساس حمایت بیشتر در آن‌ها می‌شود و این عزت‌نفسشان را افزایش می‌دهد، زیرا آن‌ها والدین مؤثرتر می‌شوند.

نکته بسیار مهم این است که چگونه معلمان، توجه والدین را به تغییر نقششان در مدارس جلب کنند. زمانی که به بچه‌ها توجه نمی‌شد و صدای آن‌ها به گوش کسی نمی‌رسید، والدین نیز در مدرسه نقشی نداشتند و صدایی از آن‌ها در نمی‌آمد. تا دهه ۱۹۶۰ نقش سهم والدین در مدرسه حضور داشتن و گوش کردن به سخنرانی‌ها در انجمن اولیاء و مربیان محدود می‌شد؛ اما امروزه والدین مسائل مربوط به آموزش در مدارس را پیگیری می‌کنند و مدارس از فعالیت بیشتر والدین در این زمینه استقبال می‌کنند [۲].

در این مقاله مروری مختصر بر مفاهیم مربوط به مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین خواهیم داشت؛ ابتدا چند نمونه از تعاریف ارائه می‌شود سپس به ابعاد و در ادامه به مدل‌های مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین پرداخته می‌شود و در نهایت موانع مشارکت والدین خواهد آمد. بر همین اساس سؤالات پژوهش عبارت‌اند از:

- مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین چیست و از چه ابعادی تشکیل شده است؟
- چه مدل‌هایی در زمینه مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین تدوین شده است؟
- چه موانعی برای مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین وجود دارد؟

۱- National Center For Education Statistics

۲- Pena

تعریف مسئولیت پذیری تحصیلی والدین

تعاریف مختلفی از مسئولیت پذیری تحصیلی والدین نقل شده است که در اینجا به چند مورد از آن‌ها اشاره می‌شود؛ مشارکت والدین، انتظارات آموزشی والدین برای پیشرفت تحصیلی کودکان، ارتباط والدین با کودکان درباره آموزش و مسائل مدرسه، ارتباط والدین با معلمان درباره کودکان و نظارت والدین در خانه را شامل می‌شود [۶].

گرونلیک و اسلاوزک [۷] اصطلاح درگیری را به عنوان تخصیص منابع لازم توسط والدین برای کودک در یک حوزه خاص تعریف می‌کنند.

انجمن ملی مشارکت والدین در آموزش^۱ (۲۰۰۲) درگیری را به عنوان کار کردن والدین با معلمان و دانش آموزان به منظور ایجاد محیطی که یادگیری را هم در خانه و هم در مدرسه افزایش می‌دهد، تعریف می‌کند.

هیل و همکاران^۲ [۸] درگیری را به عنوان تعامل والدین با مدرسه و فرزندان‌شان به منظور ارتقای موفقیت تحصیلی تعریف می‌کند. ایباز و همکاران^۳ [۹] درگیری را شکلی از سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرند که شامل منابعی است که انگیزش تحصیلی دانش آموزان را حمایت می‌کند و اهمیت سرمایه‌گذاری خانواده‌ها را در آموزش تأیید می‌کند.

از نظر فیشل و رامیز، مشارکت والدین معمولاً به عنوان شرکت والدین در آموزش دانش آموزان باهدف ارتقای موفقیت تحصیلی و اجتماعی آن‌ها در نظر گرفته می‌شود [۵].

ابعاد مسئولیت پذیری تحصیلی والدین

اگرچه در ابتدا مشارکت والدین به عنوان یک سازه تک بعدی فرض می‌شد، اما امروزه محققان معتقدند که بهتر است تا درگیری را ماهیتاً چند بعدی در نظر بگیریم، زیرا درگیری گسترده وسیعی از الگوهای رفتاری و فعالیت‌های تربیتی والدین را شامل می‌شود [۱۰]. ابعاد شناسایی شده مشارکت والدین شامل پیشینه خانوادگی، انتظارات، فعالیت‌های تربیتی، فعالیت‌های یادگیری در خانه و تماس با مدرسه والدین می‌شود [۱۱].

مشارکت والدین به عنوان یک سازه چند بعدی شامل دو حوزه اصلی است؛ درگیری در مدرسه والدین و جامعه‌پذیری تحصیلی والدین در خانه [۲]. مشارکت والدین در مدرسه به عنوان فرایند شرکت فعال و داوطلبانه والدین در مدرسه، حضور در جلسات معلم-والد، حضور در گردهمایی‌های مدرسه و رویدادهای خاص نظیر بازی‌های مدرسه، نمایش و ارتباط منظم با معلمان تعریف می‌شود. به منظور کمک مؤثر به دانش آموزان در رسیدن به اهداف آموزشی والدین باید دانش لازم درباره مدرسه فرزندشان داشته باشند و بتوانند منابع لازم برای کمک به فرزندشان را در هنگام نیاز آن‌ها در اختیارشان قرار دهند [۶]. گست و یکی^۴ [۱۲] معتقد است سه عامل مهم وجود دارد که به ایجاد پل بین مدرسه و خانه کمک می‌کند؛ اول شواهد مربوط به آموزش و رشد کودک است که بر وابستگی متقابل والدین، کودک و جامعه در کمک به کودک به منظور رشد بهینه تأکید دارد. دوم، وضع قوانینی مانند قانون (هیچ کودکی نباید از آموزش عقب بماند) و پروژه (هد استارت) که والدین را به شرکت کردن در آموزش کودک وادار می‌کند. سوم، نگرانی‌ها و تلاش نهادهای اجتماعی است که مشارکت والدین را به منظور بهبود مدارس، استحکام خانواده و کاهش نگرانی جامعه تشویق می‌کند. در بافت مدارس ابتدایی درگیری‌های مبتنی بر مدرسه با پیشرفت تحصیلی همراه است، زیرا چنین

۱- National Coalition for Parent Involvement in Education

۲- Hill et al.

۳- Ibanez, Kuperminc, Jurkovic and Perilla

۴- Gestwicki

درگیری‌هایی به احتمال زیاد شامل بازدید از کلاس درس و تعامل با معلمان دانش‌آموزان است. چنین تعاملاتی، دانش درباره برنامه درسی را افزایش می‌دهد، سرمایه اجتماعی را بهبود می‌بخشد و کارایی درگیری در خانه را ارتقاء می‌دهد [۱۳]. به علاوه تعامل بین والدین و معلمان احترام متقابل و ادراک معلمان درباره اینکه والدین تا چه حد به آموزش ارزش می‌دهند را افزایش می‌دهد [۱۴].

جنبه دیگر مشارکت والدین، جامعه‌پذیری تحصیلی والدین است. محققان آموزشی سه نوع فعالیت که نشان‌دهنده جامعه‌پذیری تحصیلی والدین در محیط خانه است را شناسایی و مفهوم‌سازی کرده‌اند؛ اولین فعالیت دربرگیرنده ساختاربندی زمان قابل‌دسترس برای فعالیت‌های آموزشی است. این بخش شامل مدیریت زمان پس از مدرسه نظیر میزان وقتی که کودک صرف تماشای تلویزیون یا بازی می‌کند، بردن کودک به کتابخانه، موزه و زمین‌بازی و مدیریت زمان ملاقات با دوستان است. فعالیت دوم شامل مدیریت کار کودکان به منظور افزایش عملکرد تحصیلی است. این بخش شامل انجام تکالیف مدرسه در خانه، مدیریت زمان آمدن دانش‌آموز از مدرسه تا خانه و تأکید بیشتر بر پیشرفت آموزشی مبتنی بر مدرسه است. فعالیت سوم بر تسهیل فهم کودکان از فعالیت و ارزش‌های آموزشی متمرکز است [۱۵].

مدل‌های مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین

مطالعات قبلی مدل‌ها و تعاریف متفاوتی از رفتارها و روابطی که معرفی‌کننده مشارکت والدین است، ارائه کرده‌اند [۱۶]. به چند نمونه از این مدل‌ها در ادامه می‌پردازیم؛

مدل گروولنیک و اسلاوزک (۱۹۹۴)

گروولنیک و اسلاوزک [۱۷] گزارش معلم و والدین را مورد استفاده قرار دادند تا مشارکت والدین را به عنوان تخصیص منابع والدین در خانه و مدرسه تعریف کنند و سه بعد برای آن مشخص کردند: رفتاری، شناختی-فکری و درگیری شخصی. این ابعاد که همبستگی متوسطی دارند از این ایده که درگیری اشکال مختلفی دارد، پشتیبانی می‌کنند.

- در بعد رفتاری، مشارکت والدین از طریق مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های مربوط به مدرسه، چه در خانه و چه در مدرسه مشخص می‌شود. این مشارکت شامل کمک به انجام تکالیف خانه، پرسش در مورد فعالیت‌های مدرسه کودک و رسیدگی به وظایف مدرسه است.
- درگیری شناختی-فکری شامل تأمین فعالیت‌هایی است که از نظر فکری برای کودک مهیج است؛ مانند یک سفر کوتاه به کتابخانه و یا بحث در مورد وقایع رایج. این نوع درگیری مشخص‌کننده نقش والدین در قرار دادن فرزندانشان در معرض تجربیات و فعالیت‌های تحصیلی مهیج است.
- درگیری شخصی یعنی درک معلم از اینکه والدین به مدرسه اهمیت می‌دهند و دیدگاه مثبتی نسبت به مدرسه و تحصیل کودکشان دارند. درگیری شخصی شامل رفتارها و تجربیاتی در مورد مدرسه، تحصیل و نشان دادن لذت از یادگیری کودک است. درگیری شخصی فرایند جامعه‌پذیری تحصیلی والدین را پیرامون ارزش و فایده تحصیل منعکس می‌کند [۱۸].

مدل کامر (۱۹۹۵)

برنامه رشد مدرسه کامر^۱ پژوهش‌های حوزه درگیری را شکل داده است. مدل کامر شامل درگیری مبتنی بر مدرسه نظیر گفتگوی والد- معلم، شرکت داوطلبانه و حاضر شدن در مدرسه و شرکت در اداره مدرسه می‌شود. بعد دوم مدل کامر درگیری در خانه والدین نظیر پاداش‌های والدین برای یادگیری در خانه است.

مدل هوور- دمپسی و سندلر (۱۹۹۵)

هوور- دمپسی و سندلر [۱۹] چیزی را ارائه کردند که به نظر می‌رسد یک چارچوب تئوریک جامع درباره والدین باشد. در این دیدگاه مفهوم‌سازی تئوریک در مورد مشارکت والدین بر سه مسئله مهم متمرکز است:

۱. چرا والدین باید در تحصیل فرزندانشان درگیر شوند؟
  ۲. چگونه والدین انواع خاص درگیری را انتخاب می‌کنند؟
  ۳. چرا مشارکت والدین تأثیر مثبتی روی پیامدهای تحصیلی دانش‌آموزان دارد؟
- به نظر می‌رسد که این چارچوب تئوریک برای مشارکت والدین بیشتر یک سنخ‌شناسی^۲ باشد، زیرا نه تنها با انواع خاص درگیری سر و کار دارد، بلکه مهم‌تر از آن تلاش می‌کند تا توضیح دهد که چرا والدین باید درگیر شوند و مکانیزم‌هایی را که مشارکت والدین از طریق آن‌ها تأثیر مثبتی روی پیامدهای تحصیلی دانش‌آموزان می‌گذارد، کدامند؟ اگرچه این مدل نویدبخش است، اما هنوز نامشخص است که چگونه این مدل می‌تواند به‌طور کاربردی تعریف و به‌طور تجربی اندازه‌گیری شود.

مدل اپشتاین (۱۹۹۶)

مدل اپشتاین [۱۴]. دیدگاه گسترده‌ای را درباره مشارکت والدین فراهم آورده و به‌عنوان پایه‌ای برای مفهوم‌سازی‌های متعدد درباره مشارکت والدین بکار رفته است. اپشتاین این مسئله را عمدتاً از نقطه‌نظر مدارس می‌بیند و تحقیق او در مورد چیزی است که مدارس (معلمان) می‌توانند برای برانگیختن درگیری بیشتر والدین انجام دهند. وی برای هر نوع درگیری پیشنهادهایی از قبیل؛ تمرین مشارکت، چالش‌هایی که نیاز به رویارویی دارند و تعاریف مجدد اصطلاحات سنتی مشارکت به‌منظور دستیابی به ارتباط بیشتر را ارائه می‌دهد. این مدل ۶ نوع درگیری را مشخص می‌کند که عبارت‌اند از:

۱. نوع اول بر برنامه‌های مدرسه به‌منظور کمک به والدین برای عمل کردن به تعهداتشان به‌منظور ایجاد یک محیط امن و سالم برای مودکان متمرکز است.
۲. نوع دوم به ارتباط مدرسه با خانه درباره برنامه‌های مدرسه و پیشرفت دانش‌آموز اشاره دارد.
۳. نوع سوم درگیری شامل برنامه‌هایی است که به والدین اجازه می‌دهد تا داوطلبانه در فعالیت‌های مدرسه‌ای کودک نظیر کلاس درس، ورزش‌ها و ... شرکت کنند.
۴. نوع چهارم بر فعالیتهای یادگیری متمرکز است که بر اساس آن والدین در خانه درگیر می‌شوند تا بر کار کودکان نظارت کنند و به کودکانشان در ارتقای توانایی‌های تحصیلی‌شان کمک کنند.
۵. نوع پنجم درگیری فرصت‌هایی را برای رهبری والدین در مدرسه به‌ویژه تصمیم‌گیری و مشارکت در ایجاد قوانین و مقررات فراهم می‌آورد.

۱- Comers school development program

۲- Typology

۶. نوع ششم درگیری شامل مشارکت بین مدرسه و نهادهای اجتماعی از جمله مشاغل محلی، دانشگاه و ... است (اپشتاین، ۱۹۹۶).

مدل کول، لنگوا و مک ماهون^۱ (۲۰۰۰)

کول، لنگوا و مک ماهون [۲۰] گزارش‌های معلم و والدین درباره درگیری را ترکیب کردند تا شش عامل تئوریک که مشارکت والدین را شکل می‌دهد، معرفی نمایند؛ سه فاکتور کمیت یا فراوانی رفتارهایی را که در مدل‌های نظری موجود و در ادبیات پژوهشی رایج هستند آزمودند. سه فاکتور بعدی کیفیت مشارکت والدین با استفاده از گزارش‌های معلم و والدین را هدف قرار دادند.

- اولین فاکتور که توسط کول و همکارانش [۲۰] معرفی شد، فراوانی ارتباط والدین و معلم از طریق ارتباط تلفنی، ارتباط مستقیم و یا مکاتبه است. این ارتباط اهداف دوجانبه‌ای دارد که عبارت‌اند از تسهیل فهم والدین از پیشرفت مدرسه فرزندشان و دادن مهارت به والدین برای کمک به فرزند برای تکمیل تکلیف خانه.
- فاکتور دوم مورد بحث کول و همکارانش [۲۰] فراوانی حضور در فعالیت‌های مربوط به مدرسه بود. حضور در این وقایع به معنی داوطلب شدن برای وقایع مربوط به مدرسه و یا حضور در جلسات گروهی والدین مانند انجمن اولیا و مربیان است.
- سومین فاکتور گزارش شده در مدل کول و همکاران [۲۰] فراوانی فعالیت‌های والدین در خانه بود که به آمادگی مدرسه مربوط می‌شد. این فعالیت‌ها شامل خواندن والدین همراه فرزند، کمک به او در انجام تکلیف خانه و بردن او به کتابخانه بود.

مدل فان (۲۰۰۱)

فان [۲۱] ۴ بعد مشارکت والدین را مشخص کرد که عبارت‌اند از:

- انتظارات تحصیلی
- ارتباطات فرزند-والدین
- تماس با مدرسه
- مشارکت داوطلبانه

یافته‌های فان [۲۱] نشان می‌دهد که انتظارات تحصیلی والدین بیشترین تأثیر مثبت را روی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی دارد، درحالی‌که تماس با مدرسه والدین بر پیشرفت تحصیلی تأثیر منفی را نشان داد.

مدل ریم- کافمن و همکاران^۲ [۲۲]

این مدل مشارکت والدین را به‌عنوان ترکیبی از درک معلم از فعالیت‌هایی که والدین درگیر آن هستند و درک معلم از نگرش‌های والدین نسبت به تحصیل و مدرسه فرزندشان تعریف می‌کند.

مدل جینز [۲۳]

این مدل، مشارکت والدین را به‌عنوان مشارکت والدینی در فرایندهای تحصیلی و تجربه فرزندانشان تعریف می‌کند. این مدل ۷ فاکتور را مشخص می‌کند که عبارت‌اند از:

۱- Kohl, Lengua and Mc Mahon

۲- Rimm- Kaufman, Pianta, Cox and Bradley

- **درگیری عمومی والدینی:** این نوع درگیری شاخص میزان کلی مشارکت والدین است که توسط محققان و بر اساس نوع مطالعه تعریف می‌شود. اگر مطالعه دارای شاخص میزان کلی مشارکت والدینی نباشد، اندازه اثر این متغیر از طریق ترکیب شاخص‌های مجزای آن تعیین می‌شود.
- **درگیری خاص والدین:** این نوع درگیری شاخص میزان خاص مشارکت والدینی می‌شود.
- **انتظار والدینی:** انتظارات والدینی معرف میزان انتظارات والدین از توانایی دانش‌آموزانشان برای رسیدن به مدارج تحصیلی بالاتر است.
- **حضور و مشارکت:** به این معنی است که آیا والدین در وظایف و فعالیت‌های مدرسه شرکت می‌کنند و با چه فراوانی این کار انجام می‌شود.
- **ارتباط:** یعنی میزانی که والدین و فرزندانشان در مورد فعالیت‌های مدرسه ارتباط برقرار می‌کنند و در کل سطح بالای ارتباط را گزارش می‌کنند.
- **تکلیف خانه:** میزان کنترلی است که والدین روی تکلیف خانه فرزندشان انجام می‌دهند، قبل از اینکه او بخواهد تکلیف را به معلمش بدهد.
- **سبک والدینی:** میزانی است که والدین یک رویکرد حمایتی و مفید را نشان می‌دهند. در فراتحلیل‌های مربوط به مطالعات انجام‌شده سبک والدینی بیش از همه به توانایی خود به خودی دوست داشته شدن و حامی بودن و درعین حال برقراری یک سطح صحیح انضباط در خانه اشاره دارد. همچنین شامل سبک‌هایی است که در آن والدین چنین کیفیت‌هایی را مطمئن و در دسترس شرح می‌دهند.

موانع مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین

- مطابق با دیدگاه شافر و بتز^۱ [۲۴] سه نوع مانع در مقابل مقدار و کیفیت مشارکت والدین وجود دارد. این سه نوع مانع شامل فاکتورهای ماهیت (طبیعت) انسانی، فاکتورهای ارتباطی و فاکتورهای بیرونی است.
- **فاکتورهای طبیعت انسانی:** والدین به خاطر خطری که ممکن است عزت‌نفس را تهدید کند در برقراری ارتباط با معلمان فرزند خود مردد هستند. برخی والدین ممکن است ترس از شکست یا ترس از عدم تأیید را تجربه کنند یا حتی ممکن است فکر کنند تفاوت بین معلم و والدین به نفع فرزندشان نباشد. گروهی از والدین از بودن در مدرسه احساس ناراحتی می‌کنند، زیرا ممکن است قربانی تدریس ضعیف شده باشند یا در یادگیری و یا در روابط اجتماعی مشکل داشته باشند. فاکتورهای طبیعت انسانی بیشتر شامل تفاوت در نگرش‌های معلم و والدین است که ممکن است برای مشارکت نامناسب به نظر برسد. یک حس تردید، تشویش و بی‌باوری ممکن است بین مسئولان مدرسه و خانه آشکار باشد. در برخی موارد، کشمکش‌های شدید بین سرپرستان خانه و مدرسه مانع همکاری معلم-والدین می‌شود. آنچه یک بزرگسال می‌پندارد، برای فرزند بهترین است ممکن است با آنچه یک بزرگسال دیگر احساس می‌کند، بهترین است متفاوت باشد. این تفاوت در عقیده می‌تواند موجب شود هر دو گروه به‌عنوان یک والدین خیره یا معلم خیره، موانع محافظتی برای قلمرو خود بسازند [۲۴].
  - **فاکتورهای ارتباطی:** وقتی این مسئله بررسی می‌شود که چرا یک والد ممکن است از زندگی تحصیلی فرزندش دور باشد باید اندیشید که آیا موانع زبانی یا فرهنگی وجود دارد که موجب فاصله بین ارتباط والدین و معلم شده است. وقتی هدف و محتوای پیام توسط شخصی که پیام را دریافت می‌کند، به درستی درک نمی‌شود، موانع ارتباطی رایج‌تر می‌شوند. در این حالت یک سوء ارتباط بین فرستنده و گیرنده پیام ایجاد می‌شود. سپس پیام سؤال برانگیز می‌شود و عدم درک بین مسئولان

۱- Schaefer and Betz

خانه- مدرسه به نفع دانش‌آموز نیست [۲۵]. اولسون و لوفولر (۱۳۸۹) معتقدند که زبان موانع زیادی را بر سر راه معلمان و والدینی که می‌خواهند ارتباطی دوطرفه و آزاد برقرار نمایند، به وجود می‌آورد. چنین دیدگاه مدرکی برای تأیید موانع ارتباط زبانی بین معلم و والدین است. به علاوه موانع می‌توانند در شکل تفاوت طبقاتی اجتماعی و باورهای فرهنگی نیز دیده شوند که می‌تواند ارزش‌ها و مهارت‌های زبانی را تحت تأثیر قرار دهد.

• **فاکتورهای بیرونی:** با حرکت سریع جامعه امروز، مشکلی عمده که والدین با آن مواجه می‌شوند، کمبود زمان برای اختصاص دادن به درگیری در زندگی تحصیلی فرزندشان است. سبک زندگی پرمشغله و فقدان فرصت که در آن حتی دقیقه‌ای برای فراغت نیست، یک فاکتور بیرونی است که با برنامه زمانی و ساعات کار معلمان ناهماهنگ است. مالاسپینا^۱ [۲۶] معتقد است که کمبود وقت هم برای والدین و هم معلمان یک مسئله مهم است. فاکتور بیرونی دیگر که ممکن است مانند یک مانع برای مشارکت والدینی باشد، تربیت والدینی نادرست است. دیوید^۲ [۲۷] معتقد است که فقدان مهارت و دانش از سمت والدین دلیلی برای داوطلب نشدن والدین در برنامه درسی و مسائل پایه‌ای آموزش داخل نهاد مدرسه است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به‌طور خلاصه به مفهوم مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین پرداخته شد؛ مقوله‌ای که اگرچه مورد کم‌توجهی واقع می‌شود و در مباحث تعلیم و تربیت از آن غفلت شده است ولی تحقیقات زیادی مؤید تأثیرگذاری آن بر موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است. بدون تردید یکی از وظایف اصلی مدارس درگیر کردن و مشارکت دادن والدین در امور تحصیلی فرزندانشان است. در همین رابطه، تیفانی خاطر نشان می‌سازد، اگر بین مشارکت والدین و پیامدهای تحصیلی دانش‌آموزان یک رابطه معتبر وجود دارد، مدارس برای افزایش مشارکت والدین مسئول هستند. تعهدات مدرسه و معلمان بایستی به سمت اعتمادسازی والدین به‌منظور کمک به کودکانشان در انجام تکالیف گسترش داده شود. از طریق این راهبردهای اعتمادسازی والدین می‌توانند به‌طور مؤثر کودکان را تشویق کنند تا در آموختن بیشتر درگیر شوند و برای آموزش در همه سطوح ارزش قائل شوند.

در این پژوهش تلاش گردید تا به سه سؤال اصلی تحقیق پاسخ داده شود؛ سؤال اول پژوهش در مورد تعریف مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین و ابعاد تشکیل‌دهنده آن تدوین گردید. با استناد به تعاریف صاحب‌نظران در مورد مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین می‌توان این‌گونه اظهار داشت که مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین به مشارکت والدین در امور تحصیلی و پرورشی دانش‌آموزان اشاره می‌کند خواه این مشارکت در مدرسه و خواه در خانه باشد. ابعاد مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین نیز به‌عنوان یک سازه چندبعدی و بر اساس اظهارات برخی محققان این حوزه شامل پیشینه خانوادگی، انتظارات، فعالیت‌های تربیتی، فعالیت‌های یادگیری در خانه و تماس با مدرسه والدین می‌شود. برخی دیگر از پژوهشگران نیز دو بعد کلی را برای مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین برشمردند؛ درگیری در مدرسه والدین و جامعه‌پذیری تحصیلی والدین در خانه. بعد اول (درگیری در مدرسه والدین) به عبارتی شامل حضور والدین در مدرسه در قالب جلسات اولیاء و مربیان و مواردی از این قبیل است و بعد جامعه‌پذیری تحصیلی والدین در خانه نیز به‌طور کلی شامل مدیریت زمان برای فعالیت‌های آموزشی، پرورشی، تفریحی و ... دانش‌آموزان است که والدین درصددند تا دانش‌آموزان را برای فعالیت‌های مختلف راهنمایی، ارشاد و کمک نمایند. سؤال دوم پژوهش در رابطه با مدل‌های تدوین‌شده درباره مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین بود؛ در باب مدل‌های مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین همان‌گونه که کین (۲۰۰۷) اظهار می‌دارد که مدل‌های قدیمی بر رفتارهای درگیرانه والدین از جمله شرکت در فعالیت‌های مدرسه و تعامل

۱- Malaspina

۲- David

با معلمان متمرکز است و چارچوب‌های جدیدتر درگیری بین فعالیت‌های درگیرانه والدین در آموزش و مدرسه کودک و نگرش والدین به سوی آموزش و مدرسه کودک تمایز قائل شده‌اند. به چند مدل از قبیل مدل‌های گروولنیک و اسلاوزک [۱۷]، مدل هوور- دمپسی و سندلر [۱۹]، مدل اپشتاین [۱۴]، مدل کول، لنگوا و مک ماهون [۲۰]، مدل فان [۲۱]، مدل ریم- کافمن و همکاران [۲۲] و مدل جینز [۲۳] اشاره گردید که هر یک از این محققان با دیدگاه خاص خود به مقوله مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین پرداختند و ویژگی‌ها و چارچوب خاصی را برای آن ترسیم نمودند. سؤال سوم پژوهش در مورد موانع مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین بود. در این رابطه سه دسته مانع شناسایی گردید؛ دسته اول، فاکتورهای طبیعت انسانی بودند که به این موضوع اشاره می‌کرد که والدین در برقراری ارتباط با معلمان فرزند خود تردید دارند و برخی والدین ممکن است در روابط اجتماعی یا برقراری ارتباط با معلمان و مسئولین آموزشی مشکل داشته باشند. فاکتورهای ارتباطی به موانع زبانی یا فرهنگی بین والدین و معلمان و مسئولین آموزشی مدرسه اشاره می‌کند که موجب ایجاد فاصله بین ارتباط والدین و معلم شده است. فاکتورهای بیرونی شامل کمبود زمان والدین برای اختصاص دادن به درگیری در زندگی تحصیلی فرزندشان است. در جوامع امروزی دور از ذهن نیست که والدین به دلیل مشغله زیاد، وقتی برای اختصاص دادن به فعالیت‌های آموزشی و پرورشی فرزندان خود نداشته باشند.

منابع

۱. تنهای رشوانلو، فرهاد و حجازی، الهه. (۱۳۹۱). نقش درگیری، حمایت از خودمختاری و گرمی مادر و پدر در انگیزش خودمختار و عملکرد تحصیلی فرزندان. فصلنامه خانواده‌پژوهی؛ سال هشتم، شماره ۲۹. صص ۸۲-۶۷.
۲. آهی، قاسم. (۱۳۹۴). مدل‌یابی پیامدهای تحصیلی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان با توجه به اثرات مسئولیت‌پذیری تحصیلی والدین. رساله دکتری در رشته روانشناسی تربیتی؛ تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۳. Pena D. (۲۰۰۰). Parent involvement: influencing factors and implications. *Journal of educational research*; ۹۴ (۱): ۴۲-۵۴.
۴. Synder TD. (۲۰۰۰). *Trends in education. Principal*; ۸۰: ۵۴-۵۶.
۵. Epstein, JL. (۲۰۰۱). *School, family and community partnerships: preparing educators and improving school. Boulder, CO: West iView.*
۶. Sanghavi T. (۲۰۱۰). *Factors influencing Asian Indian American children's academic performance. Child and family studies. Dissertation degree of doctor of philosophy. Syracuseuniversity.*
۷. Fishel, M. and Ramirez, L. (۲۰۰۵). Evidence-based parent involvement interventions with school-aged children. *School psychology quarterly*; ۲۰: ۳۷۱-۴۰۲.
۸. Hill N, Castellino DR, Lansford JE, Nowlin P, Dodge KA, Bates JE. and Pettit GS. (۲۰۰۴). Parent academic involvement as related to school behaviours, achievement and aspirations: demographic variations across adolescence. *Child development*; ۷۵ (۵): ۱۴۹۱-۱۵۰۹.
۹. Ibanez E, Kuperminc P, Jurkovic G. and Perilla J. (۲۰۰۴). Cultural attributes and adaptations linked to achievement motivation among Latino adolescents. *Journal of youth and adolescence*; ۳۳ (۶): ۵۵۹-۵۶۸.
۱۰. Balli, SJ. (۱۹۹۶). Family diversity and the nature of parental involvement. *Educational Forum*; ۶۰: ۱۴۹-۱۵۵.
۱۱. Hong S. and Ho H. (۲۰۰۵). Direct and indirect effects of parental involvement on student achievement: second-order latent growth modeling across ethnic groups. *Journal of educational psychology*; ۹۷ (۱): ۳۲-۴۲.
۱۲. Gestwicki, C. (۲۰۰۴). *Home, school and community relations. Clifton Park, NY: Delmar Learning.*
۱۳. Hill NE. and Taylor LC. (۲۰۰۴). Parental school involvement and children's academic achievement: pragmatics and issues. *Current directions in psychology science*; ۱۳: ۱۶۱-۱۶۴.
۱۴. Epstein, JL. (۱۹۹۶). Perspectives and research and policy for school. *Family and community partnerships. In A. Booth J. Dunn (Eds), Family- schoollinks: how do they affect educational outcomes? (pp. ۲۰۹-۲۶۴). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.*

۱۵. Suizzo M. and Soon K. (۲۰۰۶). Parental academic socialization: effects of homebased parental involvement on locus of control across U.S. ethnic groups. *Educational psychology*; ۲۶: ۸۲۷-۸۴۶.
۱۶. Jeynes WH. (۲۰۰۳). A meta-analysis: the effects of parental involvement on minority children's academic achievement. *Education and Urban society*; ۳۵: ۲۰۲-۲۱۸.
۱۷. Grolnick, W. and Slowiaczek, L. (۱۹۹۴). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child development*; ۶۵: ۲۳۷-۲۵۲.
۱۸. Hill NE. and Tyson D. (۲۰۰۹). Parental involvement in middle school: a meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental psychology*; ۴۵ (۳): ۷۴۰-۷۶۳.
۱۹. Hoover-Dempsey KV. And Sandler HM. (۱۹۹۵). Parental involvement in children's education: why does it make a difference? *Teachers College Record*; ۹۷: ۳۱۰-۳۳۲.
۲۰. Kohl GO, Lengua LJ and McMahon RJ. (۲۰۰۰). Parent involvement in school conceptualizing multiple dimensions and their relations with family and demographic risk factors. *Journal of school psychology*; ۳۸: ۵۰۱-۵۲۳.
۲۱. Fan, X. (۲۰۰۱). Parental involvement and students academic achievement: a growth modeling analysis. *Journal of experimental education*; ۷۰ (۱): ۲۷-۶۱.
۲۲. Rimm-Kaufman SE, Pianta RC, Cox MJ and Bradley MJ. (۲۰۰۳). Teacher rated family involvement and children's social and academic outcomes in kindergarten. *Early Education Development*; ۱۴: ۱۷۹-۱۹۸.
۲۳. Jeynes WH. (۲۰۰۷). The relationship between parental involvement and urban secondary school student academic achievement: a meta-analysis. *Urban Education*; ۴۲: ۸۲-۱۱۰.
۲۴. Schaefer J. and Betz LE. (۱۹۹۲). Effective parent involvement in secondary schools of texas as identified as exemplary, ۱۹۸۲-۱۹۸۹. Texas: East Texas school study council, Commerce.
۲۵. Le X. (۲۰۱۳). Chinese university student's motivation and engagement: their antecedents and outcomes. Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy at the University of Hong Kong.
۲۶. Malaspina B. (۱۹۹۳). Using staff development to improve preschool/elementary teachers' skills in working with and involving parents unpublished doctoral dissertation; Nova University.
۲۷. David, JL. (۱۹۹۴). School-based decision making: kentucky's test of decentralization. *Phi Delta Kappan*; ۷۵ (۹): ۷۰۶-۷۱۲.